

اقدامات پیشگیرانه و سرکوب‌گرانه علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی در حقوق بین‌الملل

محمد محمدی^۱ و علی پورقصاب امیری^۲ و حسن سلیمانی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۰

چکیده: مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی، با اقدامات پیشگیرانه و سرکوب‌گر، از مجرای همکاری دولت‌ها میسر است. کنوانسیون پالرمو دولت‌ها را در زمینه استفاده از تدابیر پیشگیرانه تشویق به همکاری نموده و ماده ۳۱ کنوانسیون، به پیشگیری از جرم می‌پردازد. اقدامات سرکوب‌گر در مرحله پس از وقوع جرایم و در پاسخ و واکنش به آن‌ها صورت می‌گیرد. هیچ کشوری به تنهایی نمی‌تواند در مبارزه با این معضل جهانی موفق شود؛ چراکه دامنه جرایم به آن سوی مرزها کشیده شده است. در مبارزه با جنایات سازمان‌یافته فراملی، کاربست راهکارها و پروتکل‌های الحاقی کنوانسیون پالرمو توسط دولت‌ها می‌تواند بسیار کارآمد باشد. این پژوهش با رویکرد کیفی و به شیوه تحلیلی-توصیفی، در پی پاسخ به این پرسش است که آیا مبارزه با جنایات سازمان‌یافته فراملی با اقدامات پیشگیرانه و سرکوب‌گرانه کنوانسیون پالرمو محقق خواهد شد؟ یافته‌ها نشان داد، کنوانسیون پالرمو نسبت به دیگر اسناد بین‌المللی موفق‌تر بوده و می‌تواند مبنای مؤثری در مبارزه با جرایم سازمان‌یافته بین‌المللی باشد.

واژگان اصلی: جرایم سازمان‌یافته بین‌المللی، اقدامات پیشگیرانه، اقدامات سرکوب‌گرانه، کنوانسیون پالرمو.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی حقوق بین‌الملل، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

۲. استادیار حقوق بین‌الملل، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران. (نویسنده مسئول)

aliamiri20@yahoo.com

۳. استادیار حقوق بین‌الملل، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

مقدمه

ردیابی و کشف جرایم سازمان‌یافته فراملی، اقدامی بسیار مهم است. برای کشف جرایم سازمان‌یافته، در اسناد جهانی همچون کنوانسیون وین^۱ (۱۹۸۸)، پالمو^۲ (۲۰۰۰) و کنوانسیون مریدا^۳ (۲۰۰۳)، راهکارهای مختلفی اندیشیده شده است. جرم سازمان‌یافته، بیانگر نوعی از بزهکاری است که به دلایل مختلف رشد فزاینده‌ای یافته و از تهدیدات مهم بیشتر جوامع است. جرایم سازمان‌یافته توسط گروه‌های منسجمی از افراد بزهکار، در یک دوره زمانی مشخص روی می‌دهد و بیشتر برای تحصیل منافع مالی است (طغرانگار، ۱۳۸۰). به تعبیری دیگر «جرم سازمان‌یافته، اقدام مجرمانه مستمر گروهی است که برای تحصیل سود به ارتکاب فعالیت‌های غیرمشروع مشغول‌اند، مشتریان فراوانی در جامعه دارند و برای استمرار این فعالیت‌ها از اعمال خشونت، تهدید و فاسد کردن کارمندان بهره می‌برند» (Abadinsky, 1990). از اهداف جرم سازمان‌یافته، نفوذ و کسب سودهای کلان و قدرت‌های اقتصادی و سیاسی است (Maltz, 1976). یکی از آثار منفی جهانی شدن که به هر سه حوزه اقتصاد، فرهنگ و حقوق مربوط می‌شود، ظهور برخی رفتارهای مجرمانه با ویژگی‌هایی مانند ساختارمندی، نظام‌مندی و شبکه‌ای بودن توأم با انگیزه‌های مادی، چندملیتی بودن مرتکبان و... است. از این روی کشف و مقابله با آن‌ها پیچیده شده و جنبه فراملی یافته است (جوانمرد، ۱۳۹۳: ۵). این پژوهش با رویکرد کیفی و به شیوه تحلیلی-توصیفی، در پی آن است که اقدامات پیشگیرانه و سرکوب‌گرانه را تبیین و امکان مبارزه با جنایات سازمان‌یافته فراملی با اقدامات پیشگیرانه و سرکوب‌گرانه را بررسی کند. بنابراین در دو گفتار اصلی و به صورت توصیفی و تحلیلی به آن می‌پردازیم.

۱) اقدامات پیشگیرانه در مبارزه علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی

امروزه، همکاری دولت‌ها در زمینه پیشگیری از جرایم، می‌تواند نقش بسیار مهمی در مبارزه علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی داشته باشد. از منظر بین‌المللی این امکان وجود ندارد که از سیاست جنایی مشترکی سخن بگوییم. با این حال تبادل اطلاعات و تجارب میان

1. United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances.

2. The United Nations Convention against Transnational Organized Crime 2000.

3. United Nations Convention against Corruption.

کشورها در شناسایی معضلات و خطرات جرایم سازمان‌یافته فراملی و در نتیجه پیشگیری از آن، بسیار مهم است. اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از ارتکاب جرم، بهترین راهکاری است که می‌تواند جوامع داخلی و بین‌المللی را در مقابل پدیده مجرمانه مصون نگه دارد.^۱ سازمان ملل متحد در این راستا و برای پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته در سال ۱۹۵۵ نخستین کنگره را در کشور سوئیس برگزار کرد.

کنگره‌های پنج سالانه «پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمان» (نجفی‌ابرنادآبادی، ۱۳۷۵)، با حضور نمایندگان دولت‌های عضو، کارشناسان جرم‌شناسی، دانشگاهیان و اعضای سازمان‌های غیردولتی برگزار می‌شود. این کنگره‌ها ضمن فراهم نمودن فرصت بحث و تبادل تجارب در زمینه‌های گوناگون سیاست جنایی و عدالت کیفری، با صدور قطعنامه‌هایی درباره موضوع‌های در دستور کار خود، صدور اعلامیه‌ها و رهنمودهای سودمند، ابزارهای مؤثری برای مقابله با بزهکاری و اصلاح نظام قضایی به دولت‌ها می‌دهند. سازمان ملل متحد اولین بار در سال ۱۹۷۵، در پنجمین کنگره پیشگیری از جنایت و اصلاح مجرمان که در ژنو تشکیل شد، به جرایم سازمان‌یافته فراملی پرداخت. پس از این تاریخ، این موضوع به طور مستمر در دستور کار اجلاس‌های این سازمان بوده است (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۹).

در کنگره هفتم از کنگره‌های پنج سالانه که در سال ۱۹۸۵ در میلان برپا شد، تأکید گردید که جرایم سازمان‌یافته با استفاده از خلاء قانون‌گذاری کشورهای مختلف تا حدی بدون مجازات می‌ماند و اگر اقدامات بنیادی و علمی صورت نگیرد اثر تخریبی آن افزایش خواهد یافت (همان). مجمع عمومی سازمان ملل متحد در قطعنامه (۴۰/۳۲) ۲۹ نوامبر ۱۹۸۵ طرح اقدام میلان را به عنوان ابزاری مفید و مؤثر برای تقویت همکاری‌های بین‌المللی در زمینه پیشگیری از جرم و عدالت کیفری تصویب نمود (اردبیلی، ۱۳۸۲: ۱۰). سند دوم که باید آن را منشور سازمان ملل متحد در زمینه پیشگیری از جرم دانست با ۴۷ بند، ذیل چهار عنوان تنظیم شده است. عنوان چهارم درباره «همکاری بین‌المللی در قلمرو پیشگیری از جرم و عدالت کیفری» است. این سند با یادآوری این نکته که همکاری در زمینه پیشگیری از جرم و مبارزه علیه بزهکاری اقدامی ضروری برای کمک به پیشبرد صلح و امنیت بشری است به دولت‌ها

توصیه می‌کند که برای اتخاذ تدابیر مؤثر تعقیب و محاکمه عاملان جنایات سازمان‌یافته فراملی، اسناد بین‌المللی را در این زمینه‌ها تصویب و اجرا کنند. درباره شیوه‌های همکاری بین‌المللی در امور کیفری مانند استرداد، اشکال گوناگون کمک در مرحله تحقیق و رسیدگی به‌ویژه نیابت قضایی، استماع شهود در کشور دیگر، احاله دادرسی کیفری، انتقال زندانیان خارجی، اجرای احکام خارجی و همچنین نظارت بر زندانیان برخوردار از آزادی موقت در کشور دیگر، سند مذکور از دولت‌ها می‌خواهد که راهکارهای سریع و مؤثرتری اتخاذ کنند (اردبیلی، ۱۳۸۲: ۱۲).

۱-۱) اصول اساسی پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته فراملی

تلاش‌های سازمان ملل متحد برای اعتلای همکاری بین‌المللی در زمینه پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته فراملی، در هشتمین کنگره سازمان ملل متحد برای پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمان در ۱۹۹۰ در هاوانا (کوبا) برگزار شد. مباحث این کنگره نشان داد که همه دولت‌ها از افزایش بزهکاری و ظهور اشکال نوین جرایم سازمان‌یافته نگران هستند. آن‌ها تمایل دارند که سازمان ملل متحد نقش فعال‌تری در مبارزه با بزهکاری و پیشبرد همکاری بین‌المللی ایفا کند (نجفی‌ابرنادآبادی، ۱۳۷۵: ۳۰۵). در این کنگره چندین سند مانند اصول راهبر پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته و همکاری بین‌المللی درباره پیشگیری از جرم و عدالت کیفری به تصویب رسید. اصول اساسی پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته که با ۲۴ بند، ذیل دو عنوان تدوین شده، حاوی توصیه‌های سودمندی برای اتخاذ اقدامات ملی و بین‌المللی علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی است. در بخش دوم این سند با عنوان همکاری بین‌المللی تصریح گردیده که با توجه به بُعد فراملی جرایم سازمان‌یافته، دولت‌های عضو باید هرچه زودتر توافقنامه‌های همکاری جدید و مؤثر با بُردی فراگیر تنظیم نمایند. همچنین از دولت‌ها می‌خواهند که به مسایل معاضدت قضایی، احاله دادرسی و اجرای احکام کیفری و نیز ضبط و مصادره دارایی‌های غیرقانونی و آیین استرداد اولویت دهند (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۲).

۲-۱) پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته فراملی در کنوانسیون پالمو ۲۰۰۰

کنوانسیون پالمو به مسئله پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته فراملی پرداخت. ماده ۱ این کنوانسیون مقرر داشته که هدف از تدوین این کنوانسیون، ارتقای همکاری در میان دول عضو جهت پیشگیری و مبارزه کارآمدتر علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی است. در ماده مذکور به

واژه «پیشگیری» قبل از «مبارزه» اشاره شده و توجه تدوین‌کنندگان به چنین امری بیانگر اهمیت آن در کنار مبارزه و شیوه‌های سرکوب‌گر است. اولویت کنوانسیون پالمو، پیشگیری است و ماده ۳۱ درباره آن است. در این ماده، تأسیس واحدها یا سرویس‌های کشف جرم سازمان‌یافته و واحدهایی که می‌توانند قبل از ارتکاب جرم، نشانه‌هایی را شناسایی کنند و آن عمل را عقیم سازند، پیش‌بینی شده است. درباره مزایده و مناقصه، مقررات احتیاطی پیش‌بینی و توصیه شده است. در ماده ۳۱ همچنین به بازپذیری و اصلاح مجرمین سازمان‌یافته به عنوان یکی از موارد پیشگیری، آگاهی و اطلاع‌رسانی به مردم، شرکت مردم در پیشگیری، شناسایی مؤسسات، واحدها و گروه‌هایی که به نوعی در گروه سازمان‌یافته جنایی نقش دارند و شناسایی افرادی که نسبت به دیگران در مقابل این دسته از مجرمین آسیب‌پذیرتر هستند، پرداخته شده است (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۳۰-۱۲۹). بند ۱ ماده ۳۱، دولت‌های متعاقد را تشویق می‌کند طرح‌های ملی را توسعه داده و ارزیابی کنند و برای پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته فراملی بهترین رویه‌ها و سیاست‌ها را ایجاد نمایند.

در بند ۲ ماده ۳۱، دولت‌های متعاقد تشویق شده‌اند تا مطابق اصول اساسی حقوق داخلی خویش، فرصت‌های کنونی یا آتی را برای گروه‌های جنایی سازمان‌یافته در زمینه مشارکت در بازارهای مشروع با استفاده از منافع حاصل از جنایت، با اقدامات قانون‌گذاری، اداری یا دیگر اقدامات مقتضی کاهش دهند. اقداماتی چون: الف) تقویت همکاری بین عوامل اجرای قانون یا مقامات تعقیب و نهادهای خصوصی مربوطه شامل نهادهای صنعتی؛ ب) ارتقای توسعه معیارها و رویه‌هایی برای محافظت از تمامیت نهادهای عمومی و نهادهای خصوصی مربوطه، همچنین مجموعه مقررات رفتاری ویژه دست‌اندرکاران مربوطه به‌ویژه حقوقدانان، سردفتران، مشاوران مالیاتی و حساب‌داران؛ ج) پیشگیری از سوءاستفاده گروه‌های جنایی سازمان‌یافته از جریان مزایده‌هایی که توسط مقامات عمومی انجام می‌گیرد و یارانه‌ها و مجوزهایی که توسط مقامات عمومی برای فعالیت بازرگانی اعطاء می‌گردد؛ د) پیشگیری از سوءاستفاده گروه‌های جنایی سازمان‌یافته از اشخاص حقوقی (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۳۰). چنین اقداماتی می‌تواند شامل موارد زیر باشد: ۱) ایجاد ثبت عمومی برای اشخاص حقیقی و حقوقی که به تأسیس، اداره و سرمایه‌گذاری در شخص حقوقی مشغول هستند؛ ۲) پیش‌بینی امکان محرومیت اشخاص محکوم به ارتکاب جرایم مشمول این کنوانسیون، به موجب حکم

دادگاه یا وسیله مناسب دیگری، برای مدت معقولی از مدیریت اشخاص حقوقی که در حوزه صلاحیت آن دولت به ثبت رسیده‌اند؛^۳ ایجاد ثبت (سجل کیفری) برای اشخاصی که از انتخاب به سمت مدیریت اشخاص حقوقی محروم شده‌اند و ۴) مبادله اطلاعات در بندهای الف و ب این بند با مقامات ذیصلاح دیگر دولت‌های متعاقد.

۲) اقدامات سرکوبگر در مبارزه علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی

هرچند پیشگیری از جرم، بهترین راه مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی است؛ اما کنوانسیون پالمو از کشورها خواسته تا درباره جرایم سازمان‌یافته فراملی اقدامات سرکوبگر را اتخاذ کرده و برای هماهنگ کردن رویه کشورها، تمهیداتی را مقرر کرده است. اقدامات سرکوبگر در حقوق بین‌الملل شامل جرم‌انگاری، استرداد مجرمین و متهمین، معاضدت حقوقی متقابل، کشف و تعقیب جرم، همکاری‌های پلیسی و آموزش مقامات مجری قانون است.

۲-۱) جرم‌انگاری

در کنوانسیون پالمو، یکی از این توصیه‌ها، راهبردها و راهکارهایی که برای دولت‌های عضو در زمینه جرایم سازمان‌یافته فراملی پیش‌بینی شده، «جرم‌انگاری» است. جرم‌انگاری مبنا و اساس همکاری دولت‌ها در زمینه مبارزه با جرایم سازمان‌یافته است. چراکه تا عملی عنوان مجرمانه پیدا نکند، جرم تلقی نمی‌شود و در نتیجه، همکاری در زمینه مبارزه با آن صورت نمی‌گیرد. به همین جهت کنوانسیون در مواد ۵، ۶، ۸ و ۲۳ به دولت‌های عضو توصیه می‌کند که درباره چند جرم، دست به جرم‌انگاری بزنند. البته تأکید کنوانسیون نسبت به جرم‌انگاری چند مورد، مانع از مبارزه دولت‌ها با دیگر اشکال جرایم سازمان‌یافته فراملی نمی‌شود.

۲-۲) استرداد مجرمین و متهمین

استرداد مجرمین، آیینی است که کشور متقاضی از کشوری دیگر، تسلیم مجرم یا محکومی را که در خاک آن مأمین گزیده خواستار شود (علی‌آبادی، ۱۳۷۰: ۴۹). استرداد یک روند رسمی است که به موجب آن یک ملت یا دولت تسلیم مظنون یا محکوم به جرم را درخواست می‌کند و از ملت یا دولت دیگری او را تحویل می‌گیرد^۱. استرداد پس‌گرفتن متهم

^۱. Www. <http://en.Wikipedia.org/wiki/Extradition>. "15/6/2009"

یا مجرم از کشوری است که این متهم یا جرم پس از ارتکاب جرم در آن کشور سکونت نموده یا پناه برده است» (محسنی، ۱۳۷۵: ۴۰۶). شرایط استرداد، شرایطی است که همگی باید باشند تا استرداد صورت بگیرد. این شرایط شامل جرایم قابل استرداد، جرم بودن عمل در هر دو کشور، دلایل مجرمیت، عمل متقابل و قاعده اختصاصیت می‌باشد (سلیمی، ۱۳۸۶). یک عمل قابل استرداد نخواهد بود؛ مگر این که در هر دو کشور متقاضی استرداد و طرف استرداد این عمل جرم شناخته شده باشد. بدیهی است که این شرط در مواردی اهمیت پیدا می‌کند که معاهده یا قانون، جرایم قابل استرداد را احصا نکرده باشد (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۱۷).

دولت متقاضی استرداد، باید دلایلی ارائه کند و نشان دهد که شخص مرتکب جرم ادعایی شده است. امروزه در سطح بین‌المللی دولت‌ها همواره به رفتار متقابل طرف دیگر اهمیت می‌دهند. از دیرباز اصل عمل متقابل از ویژگی‌های اصلی استرداد بود. وقتی معاهدات دو یا چندجانبه‌ای درباره استرداد انعقاد می‌یابد، عمل متقابل در ضمن معاهده تضمین می‌شود و این اصل نمود چندانی پیدا نمی‌کند. لیکن وقتی معاهده‌ای در بین نباشد، معمولاً استرداد در صورتی پذیرفته می‌شود که دولت متقاضی صریحاً عمل متقابل را پذیرفته باشد (سلیمی، ۱۳۸۶: ۵۰). شخص مسترد شده، غیر از جرمی که به خاطر آن مسترد گردیده، به خاطر جرمی که قبل از استرداد مرتکب شده قابل محاکمه و مجازات نیست^۱. برای استرداد، موانعی هست که در صورت بروز هر یک از آن‌ها استرداد امکان‌پذیر نمی‌باشد. این موانع شامل اتباع، مجازات اعدام، نواقص دادرسی، جرایم سیاسی و محاکمه برپایه تبعیض است که البته چهار مورد اخیر در گروه ملاحظات حقوق بشری است. بدین جهت وجه اشتراک آن‌ها در این است که هر یک به نوعی به ملاحظات حقوق بشری معطوف می‌گردند (سلیمی، ۱۳۸۶).

دولت‌های بسیاری اصل عدم تسلیم اتباع خود را اعمال می‌کنند و به عنوان یک قاعده سنتی و به لحاظ «حق حمایت سیاسی از اتباع» هیچ کشوری ملزم نیست که اتباع خود را به کشور دیگری مسترد کند^۲. به جز کشورهای سیستم «کامن‌لا» که صلاحیت کیفری را برپایه صلاحیت سرزمینی می‌دانند و خود را صالح به محاکمه جرایم ارتكابی اتباع خود در خارج از سرزمین خویش نمی‌دانند، دیگر دولت‌ها خود را بر اساس اصل صلاحیت شخصی صالح به

1. <http://www.Interpol.Int/public/ICPO/legalmaterials/factsheets/fs11.asp> 14/6/2009

2. <http://en.Wikipedia.Org/wiki/Extradition>

رسیدگی دانسته و از استرداد اتباع خویش به دول دیگر خودداری می‌کند. این قاعده مبنای عرفی پیدا کرده و اگر قانون اساسی یا قوانین عادی کشوری استرداد اتباع را منع کرده باشد، آن کشور تعهدی به استرداد اتباع خود ندارد (سلیمی، ۱۳۸۶: ۵۱).

امروزه با همبستگی هرچه بیشتر دولت‌ها و این که در هر حال مرتکب جرم باید مجازات شود، دولت‌ها طبق اصل «یا محاکمه کن یا مسترد بدار» عمل می‌کنند، یعنی اگر دولتی تمایل به محاکمه در داخل نداشته باشد به دولت متقاضی استرداد، مجرمین را مسترد می‌کند. ماده ۱۶ کنوانسیون پالمو به موضوع «استرداد» پرداخته و دارای ۱۷ بند می‌باشد. مندرجات این ماده انعکاس قواعد عرفی بین‌المللی است و این امر به نوبه خود موجب تشویق دولت‌ها به استقبال هرچه بیشتر از این کنوانسیون می‌شود. در بند ۱ ماده ۱۶، با اشاره به این که این ماده در جرایم مشمول این کنوانسیون انجام‌شدنی است، استرداد مشروط بر این شده که جرم در هر دو کشور متقاضی استرداد و استرداد کننده قابل مجازات باشد. گویا این امر به آن جهت پیش‌بینی شده که به صرف تصویب کنوانسیون توسط دولتی، جرایم مشمول کنوانسیون، بر پایه اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها، جرم نبوده بلکه باید با وضع قانون مقتضی عمل جرم‌انگاری شود (سلیمی، ۱۳۸۲: ۹-۱۱۸). بند ۴ این ماده مقرر می‌دارد:

«در صورتی که یک دولت عضو، استرداد را منوط به بودن یک معاهده نماید، چنانچه از یک دولت دیگر که با آن معاهده استرداد مجرمین ندارد، درخواست استرداد نماید، می‌تواند این کنوانسیون را به عنوان مبنای قانونی برای استرداد نسبت به هر یک از جرایم مشمول این ماده، تلقی نماید».

در این بند، در صورت نبود معاهده استرداد بین دو کشور عضو کنوانسیون که یکی از آن‌ها استرداد را منوط به معاهده می‌داند، کنوانسیون پالمو می‌تواند مبنایی قانونی برای استرداد باشد. در این ماده در بندهای ۳ تا ۶، کوشیده شده تا مشکل نبود معاهده استرداد جبران شود و تا حد ممکن این کنوانسیون مبنای حقوقی استرداد باشد و به استناد نبودن معاهده، از استرداد اجتناب نگردد. بند ۸ این ماده اشعار می‌دارد:

«دولت‌های عضو، با در نظر داشتن قوانین داخلی، تلاش خواهند کرد که تشریفات

1. Aut tradare, aut judicare, (either extradite or judge)

2. http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/Final_Documents.2/convention_eng.pdf

استرداد را تسریع نموده و ادله اثبات دعوا مربوطه درباره هر یک از جرایمی که این ماده بر آن‌ها اعمال می‌شود را ساده نمایند» (Ibid).

در این بند به تسریع و تسهیل روند استرداد تأکید شده است. در بند ۹ توصیه شده در این شرایط دولتی که شخص متواری در سرزمینش حضور دارد نسبت به بازداشت یا اقدامات تأمینی دیگر برای تضمین حضور و در دسترس بودن وی اقدام کند. با این حال، مفاد بند ۸ که دولت‌ها را به تسریع و تسهیل رویه‌های استرداد تشویق می‌کند، نباید هیچ‌گونه خللی به حقوق متهم وارد کند (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۱۹). برای بدون محاکمه و مجازات نماندن متهمین و مجرمین، در بند ۱۰ مقرر گردیده است که در صورت عدم استرداد، رسیدگی در کشور محل حضور متهم صورت گیرد. به عبارت دیگر بر رعایت قاعده «یا محاکمه کن یا مسترد دار، تأکید گردیده است». خواسته تدوین‌کنندگان این بوده که دول متعاقد به ضرورت از بین بردن پناهگاه‌های امن برای کسانی که مرتکب جرایم فجیع در اوضاع و احوالی می‌گردند که مشمول بند ۱۰ نمی‌شوند، توجه داشته باشند.

۲-۳) معاضدت حقوقی متقابل

از مهم‌ترین ابزارها در زمینه مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی، معاضدت حقوقی متقابل^۱ است. در کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و داروهای روان‌گردان ۱۹۸۸^۲ و کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰، به دولت‌های عضو توصیه شده که وسیع‌ترین اقدامات را در زمینه معاضدت حقوقی متقابل در تحقیقات، تعقیب‌ها و رسیدگی‌های قضایی در رابطه با جرایم موضوع این کنوانسیون‌ها به عمل آورند^۳ (اردبیلی، ۱۳۸۲: ۲۱). معاضدت حقوقی متقابل، مجموعه وسایلی است که با آن یک دولت مساعدت قوای عمومی یا نهادهای قضایی خود را برای تحقیق و محاکمه و اجرای کیفر در اختیار دولتی می‌گذارد که جرمی در خاک او واقع شده است (حسینی‌نژاد، ۱۳۷۳: ۵-۱۰۴). همچنین در تعریفی دیگر: «مجموع امکاناتی که از آن طریق یک دولت قوای عمومی و نهادهای قضایی خود را در خدمت تحقیق، محاکمه و اجرای کیفری می‌نهد که دولت دیگر تقاضا نموده است» (سریزدی، ۱۳۸۰:

1. Mutual Legal assistance

2. United nation convention against illicit Traffic in narcotic drugs and Psychotropic substances , 20 December.1988

^۳ بند ۱ ماده ۷ کنوانسیون وین ۱۹۸۸ و بند ۱ ماده ۱۸ کنوانسیون پالرمو

۸۷۶). این تعریف دامنه همکاری دولت‌ها را در زمینه حقوق کیفری وسیع‌تر نموده و درصدد است که محدودیت‌های ناشی از درون مرزی بودن اعمال قدرت عمومی را از میان بردارد. قلمرو قوانین کیفری شکلی بر خلاف قوانین کیفری ماهوی دارد که ممکن است بر برخی از جرایم ارتكابی خارج از مرزها حاکم باشد (Stessens, 2000: 133). از این جهت در بخشی از اقدامات مقامات قضایی مانند استماع شهود، ابلاغ احکام قضایی و...، همکاری دولت‌ها برای هموار نمودن روند تحقیقات و تسریع دادرسی و سرانجام اجرای حکم قضایی ضرورت می‌یابد. ماده ۷ کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق غیرقانونی موادمخدر و داروهای روان‌گردان مصوب ۲۰ دسامبر ۱۹۸۸ تحت عنوان «معاضدت حقوقی متقابل» در ۲۰ بند و ماده ۱۸ کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰، تحت همین عنوان در ۳۰ بند، مقررات مفصلی را درباره معاضدت حقوقی، مصادیق، شرایط و موانع آن بیان کرده‌اند. با توجه به بند ۳ ماده ۷ کنوانسیون وین ۱۹۸۸، موارد مذکور در این کنوانسیون حصری نمی‌باشند و اعضا می‌توانند کلیه اشکال دیگر معاضدت حقوقی متقابل را که در حقوق داخلی عضو طرف تقاضا مجاز شناخته شده است، در اختیار یکدیگر بگذارند.

کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰ در ماده ۱۸ که طولانی‌ترین ماده این کنوانسیون است به بحث معاضدت حقوقی متقابل و تعهدات دولت‌ها در این باره می‌پردازد. متن این ماده که از متن مشابه کنوانسیون ۱۹۸۸ گرفته شده، برای ارایه معاضدت حقوقی متقابل، لازم می‌داند تا موضوع مورد درخواست در قلمرو هر دو کشور درخواست‌کننده و درخواست‌شونده جرم تلقی گردد. در حقیقت این ماده ارایه معاضدت حقوقی متقابل را منوط به اصل طرفینی بودن جرم (مجرمیت مضاعف) می‌نماید (سریزدی، ۱۳۸۰: ۸۷۶). طبق بند ۳ ماده ۱۸ کنوانسیون پالرمو، معاضدت حقوقی که به موجب این ماده اعطا می‌شود می‌تواند برای:

الف) اخذ ادله یا اظهارات از اشخاص^۱: بند ۲ ماده ۷ کنوانسیون ۱۹۸۸ و بند ۳ ماده ۱۸ کنوانسیون پالرمو درباره این موضوع است. این مواد ناظر به تقاضای دولت متقاضی از دولت متقاضی‌عنه برای اخذ شهادت شاهد و انتقال مفاد و مواد شهادت به کشور متقاضی می‌باشد. شاهد، کارشناس یا شخص دیگری که بنا به درخواست دولت متقاضی رضایت خود را به ادای شهادت در رسیدگی یا معاضدت در تحقیق، تعقیب یا رسیدگی قضایی در قلمرو دولت

1. Taking evidence or statements from persons;

متقاضی اعلام می‌دارد مورد تعقیب، بازداشت، مجازات یا هرگونه محدودیت دیگری در آزادی شخصی‌اش در قلمرو مزبور به دلیل ترک فعل یا محکومیت‌های مقدم بر اعزام از قلمرو دولت متقاضی عنه قرار نخواهد گرفت؛

ب) اجرای سرویس اسناد قضایی^۱: سرویس اسناد قضایی از گام‌هایی است که توسط دادگاه به عنوان قسمتی از جریان رسیدگی‌ها اجرا می‌شود. دادگاه اسناد مختلفی را هم‌چون دادخواست‌ها، بیانیه‌ها و کپی کتبی از حکم را ارائه می‌دهد. در واقع هیأت‌های مسئول، سرویس اسناد قضایی دادگاه‌ها هستند^۲. اجرای سرویس اسناد قضایی ممکن است متضمن ابلاغ سوابق به متهم، شهود یا کارشناسان باشد و دولت طرف تقاضا ملزم است اوراق مزبور را به اشخاص مربوطه ابلاغ نماید (اردبیلی، ۱۳۷۵: ۴۳)؛

ج) اجرای تفحص، توقیف و بلوکه کردن^۳: سود سرشار حاصل از فعالیت‌های جنایی سازمان‌یافته یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های سازمان‌های جنایی می‌باشد. در همین راستا، قاچاقچیان برای جلوگیری از ضبط و مصادره عواید نامشروع معمولاً این عواید را از کشور محل تحصیل به کشور دیگری می‌فرستند؛

د) بازرسی اشیاء و اماکن^۴: به این مورد در شق د از بند ۲ ماده ۷ کنوانسیون ۱۹۸۸ اشاره شده است. در ماده ۱۶ عهدنامه استرداد مجرمین و متهمین میان ایران و ترکیه در این زمینه آمده است: «تعاون قضایی شامل اجرای نیابت‌های قضایی است که درباره استناد اظهارات متهمین و یا شهود و یا معاینه محلی باشد و نیز تعاون مزبور شامل تصمیماتی است که برپایه تقاضا باید محکمه کشوری که تقاضا از آن می‌شود اتخاذ نماید تا در خاک کشور مزبور به بازرسی شخصی یا بازرسی منزل یا ضبط آلات و ادوات جرم و یا دلایل شبیه به آن اقدام گردد»؛

ه) تهیه اطلاعات، ادله اثباتی و نظرات کارشناسی^۵؛

و) تهیه اصول یا کپی‌های مصدق اسناد و صورت‌جلسات مربوطه شامل صورت‌جلسات

1. Effecting Service of Judicial documents;

2. http://ec.europa.eu/civiljustice/serve_doc/serve_doc_cze_en.htm

3. Executing searches and seizures; and freezing;

4. Examining Objects and sites;

5. Providing information and evidentiary items; and expert evaluations;

شرکتی یا بازرگانی؛ مالی، بانکی و حکومتی^۱: شق و بند ۲ ماده ۷ کنوانسیون ۱۹۸۸ به این موضوع پرداخته است. بند ۵ ماده ۷ این کنوانسیون نیز با این عنوان که دول عضو در تأمین معاضدت حقوقی بر اساس این ماده به بهانه محرمانه بودن عملیات بانکی از ارائه اطلاعات امتناع نخواهند کرد، بر مفاد شق و از بند ۲ تأکید کرده است. در روابط بین دولت‌ها در ارایه سوابق بانکی نیز منعی نیست و در این کنوانسیون‌ها (پالرمو و کنوانسیون ۱۹۸۸) خودداری از ارائه سوابق بانکی به بهانه حفظ اسرار بانکی ممنوع دانسته شده است؛

ز) شناسایی یا ردیابی منافع جرم، اموال، ابزار یا دیگر اشیا برای اثبات جرم؛

ح) تسهیل حضور اختیاری اشخاص در دولت متعاقد متقاضی: در این باره دولت‌های متعاقد باید درباره حضور اشخاص اعم از شهود، کارشناسان و افرادی که به نوعی در جریان رسیدگی‌ها ذی‌ربط هستند اقدامات مقتضی را انجام دهند تا روند حضور این اشخاص را در طی جریان رسیدگی‌ها در دادگاه تسهیل کنند؛

ط) هر نوع معاضدت دیگری که مغایر با حقوق داخلی دولت متعاقد طرف درخواست نباشد: گاهی ممکن است معاضدت حقوقی مغایر با حقوق داخلی دولت متعاقد طرف درخواست باشد، در چنین صورتی از اعطای معاضدت حقوقی خودداری می‌شود. مطابق بند ۴ ماده ۱۸ کنوانسیون پالرمو دول متعاقد تشویق شده‌اند در صورتی که مغایرتی با حقوق داخلی ایجاد نشود، از طریق مقامات صالح خویش، بدون درخواست دولتی دیگر اطلاعاتی درباره امور کیفری به مقام صالح دولت دیگر ارایه نمایند. این امر در جایی صورت می‌گیرد که مقامات فوق معتقد باشند که چنین اطلاعاتی منجر به تحقیقات یا اجرای رسیدگی کیفری یا نیل به نتیجه موفقیت‌آمیزتری در کشور اخیر یا منجر به تنظیم درخواست معاضدت طبق کنوانسیون توسط این دولت می‌گردد (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۲۲). ارسال اطلاعات طبق بند ۴ این ماده، خدشه‌ای به روند تحقیقات و رسیدگی کیفری در دولتی که مقامات صلاحیت‌دار آن اطلاعات مزبور را ارایه نموده‌اند، وارد نخواهد کرد. مقامات صلاحیت‌دار دولت دریافت‌کننده این اطلاعات، باید از درخواست دولت فرستنده مبنی بر محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات مزبور، ولو به صورت موقت، یا اعمال محدودیت‌هایی درباره استفاده از آن تبعیت نمایند. اما این امر

¹.Providing originals or certified copies of relevant documents and records, including bank, Financial , corporate or business records;

مانع از آن نخواهد بود که دولت دریافت‌کننده، در فرایند رسیدگی، به افشای اطلاعاتی بپردازد که موجب تبرئه شخص متهم خواهد شد. در چنین مواردی دولت متعاقد دریافت‌کننده قبل از افشای اطلاعات، دولت متعاقد ارسال‌کننده را مطلع خواهد ساخت و در صورت درخواست دولت متعاقد ارسال‌کننده با آن دولت مشورت خواهد نمود. در موارد استثنایی چنانچه امکان مطلع ساختن دولت ارسال‌کننده قبل از افشای اطلاعات ممکن نباشد، دولت متعاقد دریافت‌کننده باید بدون تأخیر آن دولت را از این امر مطلع نماید.^۱

۴-۲) کشف و تعقیب جرم

کشف و تعقیب جرم، از جمله جرایم سازمان‌یافته فراملی یکی از مهم‌ترین اقداماتی است که دولت‌ها در زمینه مبارزه با این‌گونه جرایم انجام می‌دهند. زیرا تا وقتی که جرمی شناسایی و کشف نشود، هیچ‌گاه مبارزه با آن ممکن نخواهد بود. در کنوانسیون پالرمو راهکارهای مختلفی برای کشف و شناسایی جرایم سازمان‌یافته فراملی اندیشیده شده است. «نخست، برای شناسایی و کشف هر جرمی مطالعات علمی و جرم‌شناسانه، گردآوری و تحلیل اطلاعات و بررسی علمی نحوه پیشگیری و مبارزه با آن ضرورت دارد. دوم، همکاری مسئولین اجرای قانون کشورهای مختلف و تبادل اطلاعات در زمینه فعالیت گروه‌های سازمان‌یافته با توجه به بُعد فراملی این جنایات ارزش اساسی دارد. سوم، استفاده از اطلاعات مردمی و گزارش‌های خود جنایت‌کاران از عملکرد گروه متبوع خویش یا گروه‌های رقیب، اثر انکارناپذیری در کشف این جرایم دارد. چهارم آموزش مأموران و دست‌اندرکاران پیشگیری، کشف و تعقیب جرم در این امر اهمیت اساسی دارد» (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۳۳-۱۳۲).

۴-۱-۲) همکاری بین‌المللی در کشف و تبادل اطلاعات

یکی از راهکارهایی که در شناسایی و کشف جرایم سازمان‌یافته فراملی استفاده می‌شود، همکاری مقامات دولت‌ها در این زمینه است. نمونه بارز این همکاری‌ها، گردآوری و تبادل اطلاعات است. اجرای قانون علیه فعالیت‌های جنایی سازمان‌یافته، نیازمند پرسنل آموزش‌دیده و ابزارهای اجرایی می‌باشد. یکی از این ابزارها گردآوری اطلاعات است که به‌ویژه در جرایم

^۱. بند ۵ ماده ۱۸

سازمان یافته، تجزیه و تحلیل و اصلاح آن از جمله کارهایی است که مستلزم کاردانی بسیار است (Abadinsky, 2007: 377). گردآوری اطلاعات به دولت‌ها این امکان را می‌دهد تا در مبارزه با این نوع جرایم، به تبادل اطلاعات با یکدیگر بپردازند که نوعی همکاری بین‌المللی است. منابع متداولی که می‌توان برای گردآوری اطلاعات از آن‌ها استفاده کرد شامل: سوابق دادگاه (سجل کیفری)، اسنادی در رابطه با اموال غیرمنقول، مالیات و سوابق شرکت، سوابق شغلی، روزنامه‌ها، نشریه‌ها و کتب، اسناد و مدارک ثبت شده در طی تحقیقات توسط مقامات اجرای قانون، نظارت الکترونیکی، موضوعات و اطلاعاتی که داوطلبانه توسط شهروندان فراهم شده است. شهادت یا اظهارات به دست آمده از شرکای جرم، مخبران، قربانیان جرم و پرسنل اجرای قانون (Stewart, 1980: 54).

۲-۴-۲) تعقیب و انجام تحقیقات مقدماتی

این مرحله ارتباط تنگاتنگی با کشف جرم دارد؛ زیرا تعقیب مرتکبین جنایت و تحقیق و بازجویی از آن‌ها نه تنها موجب شناسایی و اثبات جرم می‌شود، بلکه حتی ممکن است منجر به کشف جرایم دیگری نیز بشود. به همین دلیل در کنوانسیون پالرمو به این موضوع در سه مقوله مهم پرداخته شده است که شامل تحقیقات مشترک، فنون ویژه تحقیق و انتقال رسیدگی کیفری است. تحقیقات مقدماتی نتایج گزارش، رویدادی هستند که شامل حقایق اساسی جرم، صحنه جرم و همه مظنونین است. مسئولیت‌های مربوط به تحقیقات مقدماتی مختلف و بسیار است و شامل مراقبت از صحنه جرم، گردآوری همه رخدادهای مرتبط با قضیه، عکس‌برداری، اندازه‌گیری و شرح خلاصه صحنه جرم، شناسایی و به دست آوردن ادله جرم، پرسش از شهود و بازپرسی و استنطاق از مظنونین و کمک به شناسایی مظنونین (Wroblewski, 2006: 218-219).

۳-۴-۲) تحقیقات مشترک^۱

از آنجایی که مرتکبین جرایم سازمان‌یافته فراملی در کشورهای مختلفی فعالیت دارند و مدارک و اسناد، همچنین شهود و بزه‌دیدگان این جرایم، در حوزه صلاحیت دولت‌های متعدد پراکنده هستند، بدیهی است که در چنین مواردی یک دولت نمی‌تواند تنها بر اساس اسناد و مدارک و شهودی که در سرزمینش هست، اقدام به تعقیب نماید؛ زیرا در این صورت

^۱. Joint investigations

هیچ‌گاه جرایم ارتكابی كشف نمی‌گردند. به همین دلیل شیوه‌های مختلف همکاری دولت‌ها دربارهٔ تعقیب جرم در کنوانسیون پیش‌بینی شده است که یکی از شیوه‌ها انجام تحقیقات مشترک است. در این باره مادهٔ ۱۹ کنوانسیون پالمو تحت عنوان تحقیقات مشترک، به دولت‌های عضو دربارهٔ مسایلی که موضوع تحقیق یا تعقیب یا رسیدگی قضایی در یک یا چند دولت هستند، توصیه کرده که با انعقاد موافقت‌نامه‌های دو یا چندجانبه توسط مقامات ذی‌صلاح خود، به ایجاد ارگان‌های تحقیق مشترک اقدام نمایند. در صورت عدم چنین توافقنامه‌هایی به دولت‌های عضو توصیه شده که با توافقنامه‌های موردی^۱ تحقیقات مشترک را انجام دهند.

۴- ۴- ۲) فنون ویژه تحقیق^۲

به موازات پیشرفت علوم و فناوری، در فنون و روش‌های تحقیق نیز تغییراتی پدید آمده که به کشف جرایم سازمان‌یافته فراملی کمک شایانی کرده است. یکی از این روش‌ها، کنترل مکالمات تلفنی افراد مظنون و یا حتی فنون و ابزارهای پیشرفته‌تر هم‌چون نظارت الکترونیکی است که در کشورهایی مانند آمریکا برای کشف و تعقیب جرم استفاده می‌شود. استفاده از دوربین‌های مداربسته، کنترل مکالمات تلفنی و مکاتبات خصوصی افراد، کارگذاشتن میکروفن و فرستنده در میان دیوارهای خانه‌ها و امثال این‌ها محدودیت‌هایی را نسبت به حق خلوت و حریم خصوصی افراد ایجاد کرده است؛ زیرا یکی از مصادیق حق بر خلوت، حریم خصوصی اطلاعاتی است. خلوت اطلاعاتی از جنبه‌های مهم حق بر خلوت است. کنوانسیون، دولت‌های متعاقد را به استفاده از فنون ویژه‌ای ترغیب نموده که چه‌بسا در شرایط عادی خلاف قواعد حقوق بشری و نقض حریم خصوصی (حق خلوت) اشخاص و نافی حقوق متهم تلقی می‌شوند (نوبهار، ۱۳۸۷: ۲۵۵). در بند ۱ مادهٔ ۲۰ کنوانسیون، به دولت‌های متعاقد توصیه شده که چنانچه اصول حقوق داخلی اجازه دهد، از روش‌هایی مثل تحویل (محموله‌های) تحت کنترل و در موارد مقتضی از دیگر روش‌های ویژه تحقیق، همانند نظارت الکترونیکی و دیگر شیوه‌های تحقیقاتی و عملیات سری توسط مقامات صلاحیت‌دار برای مبارزه مؤثر با جرایم سازمان‌یافته فراملی استفاده کنند. در بند ۴ این ماده، تحویل تحت کنترل، شامل توقف محموله

1. Case-by-case

2. special investigative techniques

و دادن اجازه حرکت آن به صورت دست نخورده یا از بین بردن یا جایگزین کردن آن به طور کلی یا جزئی است. بند ۲ این ماده اشعار می‌دارد: «برای انجام تحقیق درباره جرایم موضوع این کنوانسیون، دولت‌های متعاقد ترغیب می‌شوند که در این زمینه به انعقاد موافقت‌نامه‌های دو یا چندجانبه‌ای برای استفاده از فنون ویژه تحقیق در قالب همکاری‌های بین‌المللی بپردازند. این موافقت‌نامه‌ها باید با رعایت کامل اصل برابری حاکمیت دولت‌ها منعقد شوند». مطابق بند ۳: «در صورت نبود چنین موافقت‌نامه‌هایی تصمیم‌گیری درباره استفاده از فنون ویژه تحقیق در سطح بین‌المللی، به طور موردی انجام خواهد شد».

۵-۴-۲) انتقال رسیدگی‌های کیفری^۱

این روش زمانی کارساز است که عده‌ای از اعضای یک گروه جنایت‌کار سازمان‌یافته در دادگاه‌های یک کشور در حال محاکمه باشند و تعداد دیگری از اعضای این گروه در دادگاه‌های کشور دیگری تعقیب و محاکمه شوند. در این صورت چون تعقیب و محاکمه انجام گرفته، بحث استرداد منتفی است و در چنین وضعیتی انتقال رسیدگی کیفری می‌تواند راه‌گشا باشد. ماده ۲۱ کنوانسیون مقرر می‌دارد: «دولت‌های متعاقد، امکان انتقال رسیدگی کیفری مربوط به جنایات موضوع این کنوانسیون به یکدیگر را در مواردی که این انتقال برای اجرای درست عدالت، مفید ارزیابی شود، به‌ویژه در مواردی که چند دولت عضو دارای صلاحیت قضایی برای رسیدگی به جرم می‌باشند، با هدف تمرکز بخشیدن به امر رسیدگی، مد نظر قرار خواهند داد».

۵-۲) همکاری‌های پلیسی

از جمله ابزارها و نهادهای کارآمد در زمینه مبارزه با جنایات سازمان‌یافته فراملی، همکاری‌های پلیسی است. این همکاری‌ها شامل همکاری کشورها از طریق عضویت در سازمان بین‌المللی پلیس جنایی (اینتراپل) و یا همکاری پلیسی منطقه‌ای (اوروپل) است. کنوانسیون پالرمو در ماده ۲۷ به مبادله اطلاعات و همکاری مقامات پلیس کشورها و در ماده ۱۶ به معاضدت قضایی و در ماده ۱۸ به بحث استرداد می‌پردازد. همه این موضوعات به نوعی در زمره همکاری‌های پلیسی کشورها است. زیرا همان‌گونه که در سطح داخلی، مجرمین با گریختن از شهری به شهر دیگر، نمی‌توانند از چنگال عدالت رهایی یابند، در سطح بین‌المللی نیز همکاری‌های پلیسی میان دولت‌ها می‌تواند چنین اثری را به دنبال داشته باشد.

1. Transfer of criminal proceedings

بنابراین همکاری‌های پلیسی، گامی مؤثر برای مبارزه با جنایات سازمان‌یافته فراملی است که در دو مقوله پلیس بین‌الملل و پلیس اروپا به آن پرداخته می‌شود.

۱-۵-۲) سازمان بین‌المللی پلیس جنایی (اینترپل)

اینترپل بزرگ‌ترین سازمان پلیسی در سطح بین‌المللی است. این نهاد بر اساس نیاز کشورها به تعقیب و مجازات مجرمین و متهمینی که از کشوری به کشور دیگر می‌گریزند و نظم و امنیت را به مخاطره می‌اندازند ایجاد شده است. اینترپل در سال ۱۹۲۳ شکل رسمی به خود گرفت و در طی جنگ جهانی دوم منحل و سپس در سال ۱۹۴۶ به صورت کنفرانسی در بروکسل تشکیل شد (Abadinsky, 2007: 376). در سال ۱۹۵۶، نام «سازمان بین‌المللی پلیس جنایی»^۱ برای اساسنامه سازمان انتخاب شد. در سال ۱۹۶۹ اصطلاح «اینترپل» که خلاصه عبارت «پلیس بین‌الملل»^۲ است به این سازمان داده شد. دفتر مرکزی اینترپل در لیون فرانسه است. هدف اصلی این سازمان پیشگیری از جرم و مبارزه با جرایم در سطح بین‌المللی است. کشورهای عضو هر کدام یک دفتر مرکزی ملی اینترپل برای همکاری و ارتباط متقابل در چارچوب اینترپل ایجاد نموده‌اند (Leamy, 1983: 55).

اساسنامه اینترپل در ۵۱ ماده و مقررات عمومی آن در ۶۰ ماده تنظیم شده است. افزون‌بر آیین‌نامه‌های اجرایی و مقررات بهره‌برداری از شبکه‌های رایانه‌ای و رادیویی، تبادل اطلاعات وضع شده و به اجرا درآمده است. اینترپل و کشورهای عضو در چارچوب همکاری‌های پلیسی متقابل از هرگونه مداخله در اموری که ماهیت سیاسی، مذهبی و نژادی داشته باشد منع شده‌اند.^۳ زیرا چنین مداخلاتی سبب مخالفت دولت‌های عضو گردیده و موجب ضعف اینترپل و بی‌اعتمادی به آن می‌شود. بنابراین، عدم مداخله پلیس اینترپل در مسایل سیاسی، نظامی، مذهبی و نژادی سبب می‌شود که دولت‌های عضو به دور از اختلاف نظرهای سیاسی، در زمینه مبارزه با جرایم بین‌المللی همچون، قاچاق انسان، قاچاق موادمخدر، پول‌شویی و به طور کلی جنایات سازمان‌یافته فراملی با یکدیگر همکاری کنند.

وظایفی که دفاتر اینترپل در کشورهای عضو بر عهده دارند عبارتند از کمک به مبارزه

1. International criminal police organization

2. International police

۳. ماده ۳ اساسنامه اینترپل

علیه جرایم عمومی در سطح بین‌المللی، انجام مطالعات و تحقیقات بین‌المللی، انتشار نشریات مختلف در رابطه با امور فوق، انجام کلیه امور پلیسی در سطح بین‌المللی، ایجاد ارتباط و هماهنگی مراجع قضایی کشورها در رابطه با مجرمین فراری، استرداد مجرمین و هماهنگی در این امر جهت انجام امور مقدماتی آن و همچنین ایجاد زمینه‌های تعاون قضایی، تعیین هویت مجرمین و شروع عملیات پلیسی و تبادل درخواست‌ها، بررسی وضعیت گمشدگان بین‌المللی، تعیین هویت اجساد مکشوفه، تعقیب بین‌المللی مجرمین، شناسایی و دستگیری مجرمین و متهمین مورد تقاضای کشورهای عضو، نگهداری سوابق جزایی افراد مورد تقاضای استرداد، تبادل اطلاعات و فراهم آوردن امکانات مسافرتی مأموران تحقیق در پرونده‌های تحت پیگرد به کشوری که متهمین یا مجرمین به آنجا گریخته‌اند (قربان‌حسینی، ۱۳۷۰: ۶۴).

سازمان اینترپل به عنوان مرکزی جهت تبادل تجارب فنی و تخصصی در زمینه جنایات سازمان‌یافته فراملی اقدام کرده و منبعی برای گردآوری، بررسی، تجزیه و تحلیل و انتشار اطلاعات مربوط به این جنایات است. گروه مبارزه با جنایات سازمان‌یافته با برگزاری نشست‌های تخصصی و انتشار جزوات و نشریات آموزشی تلاش‌های بسیاری در زمینه مبارزه با این جنایات نموده است.^۱ همچنین اینترپل با پیوستن به کنوانسیون مبارزه با جنایات سازمان‌یافته فراملی نقش به‌سزایی در انتقال اطلاعات و تجارب مربوط به جنایات سازمان‌یافته داشته است.^۲

وظیفه تبادل اطلاعات که یکی از مهم‌ترین وظایف مأموران پلیس و در کنوانسیون پالمو نیز بسیار از آن گفته شده، شامل موارد زیر است: تعقیب بین‌المللی مجرمین، استعلام سوابق جنایی اتباع یک کشور که در کشوری دیگر مرتکب جرم شده‌اند، ایجاد ارتباط و هماهنگی با مراجع قضایی کشورها در رابطه با استرداد مجرمین، جست‌وجوی گمشدگان بین‌المللی، تبادل اطلاعات مربوط به قاچاق و مسیرهای ترانزیت، بررسی مسایل مربوط به جعل در اسناد و اسکناس و اوراق بهادار، استرداد مجرمین و متهمین و ایجاد زمینه‌های تعاون قضایی، ردیابی و شناسایی افراد مورد تقاضای کشورهای عضو، شناسایی اجساد کشف‌شده، ایجاد ارتباط و هماهنگی با کشورهای عضو در زمینه مبارزه با مجرمین بین‌المللی (عباسی، ۱۳۷۴: ۹۸).

1. http://www.Interpol.int/public/organized_crime/default.asp

2. http://www.Interpol.int/public/ICPO/legal_materials/convention/default.asp

در واقع ایترپل یک سیستم معاضدت پلیسی است که ضمن تشکیل یک ستاد مرکزی در فرانسه، با همکاری و ارتباط کشورهای عضو به مبارزه هماهنگ و منسجم با مجرمین می‌پردازد. خدماتی که ایترپل ارائه می‌دهد، نقش مؤثر آن را در مبارزه با جرایم در سطح بین‌المللی به‌ویژه جنایات سازمان‌یافته فراملی روشن می‌سازد. دولت‌های عضو با پرداخت هزینه‌های این سازمان، همکاری دستگاه‌های قضایی و پلیسی را در مبارزه با این جنایات تسهیل می‌کنند.

۲-۵-۲) پلیس اروپا (یوروپل)^۱

کنوانسیون یوروپل در تاریخ ۲۶ ژوئیه ۱۹۹۵، در بروکسل توسط نمایندگان کشورهای عضو اتحادیه اروپا به امضا رسید. با لازم‌الاجرا شدن این کنوانسیون در اول ژوئیه ۱۹۹۹، یوروپل در مقرر خود، لاهه، آغاز به کار نمود. هدف از تأسیس این سازمان این سازمان مبارزه با جنایات سازمان‌یافته فراملی و انجام تحقیقات پلیسی در کشورهای عضو است. ماده ۲ کنوانسیون یوروپل از اشکال خطرناک بزهکاری بین‌المللی که دو دولت عضو یا بیشتر را تحت تأثیر قرار می‌دهد، یعنی جنایات سازمان‌یافته فراملی سخن می‌گوید: پنج دسته از جرایمی که در صلاحیت یوروپل قرار دارند عبارت است از: الف) قاچاق موادمخدر؛ ب) قاچاق مواد هسته‌ای و رادیواکتیو؛ ج) اقدامات شبکه‌های مهاجرت غیرقانونی؛ د) قاچاق انسان و ه) خرید و فروش وسایل نقلیه مسروقه. البته باید افزود که صلاحیت پلیس اروپا می‌تواند به برخی از جرایم دیگر هم توسعه یابد؛ جرایمی هم‌چون پول‌شویی، قتل عمد، گروگان‌گیری، سرقت‌های سازمان‌یافته و فساد مالی (ارتشا) نیز به وظایف یوروپل مربوط می‌شود. چنانچه ملاحظه می‌شود تمامی موارد از مصادیق جنایات سازمان‌یافته فراملی است.

وظایف پلیس اروپا بر اساس کنوانسیون یوروپل عبارتند از:^۲ ۱) تسهیل تبادل اطلاعات میان دولت‌های عضو؛ ۲) گردآوری و تحلیل اطلاعات و داده‌ها؛ ۳) ارسال فوری اطلاعات لازم به مراجع صلاحیت‌دار دول عضو و آگاه نمودن آن‌ها از ارتباط میان اعمال مجرمانه مورد تحقیق؛ ۴) تسهیل انجام تحقیقات پلیسی در دول عضو با ارسال کلیه اطلاعات مناسب به واحدهای ملی پلیس اروپا و ۵) نگهداری اطلاعات و اداره بانک‌های اطلاعاتی رایانه‌ای به موجب کنوانسیون یوروپل.

^۱. Europol (European police)

^۲. ماده ۳ کنوانسیون یوروپل

هر دولت عضو در درون سازمان پلیس می‌تواند یک واحد ملی پلیس اروپا را تأسیس کند. این واحد ملی به عنوان رابط میان پلیس اروپا و پلیس کشور خود عمل می‌کند. وظیفه ارسال اطلاعات مربوط به جرایم به پلیس اروپا و همچنین پاسخ به درخواست اطلاعات از جانب پلیس اروپا بر عهده پلیس است. از هر واحد ملی نیز یک یا چند افسر رابط به عنوان نماینده آن واحد در دفتر پلیس اروپا در لاهه فعالیت می‌کنند. همان‌طور که اشاره شد پلیس اروپا برای انجام وظایف خود، یک بانک اطلاعاتی رایانه‌ای را در اختیار دارد که اطلاعات آن به هنگام نیاز می‌تواند استفاده و بهره‌برداری شود و حاوی سه دسته اطلاعات است. یک دسته از اطلاعات مربوط به پرونده‌های جاری پلیس اروپا است که در آن اطلاعات یک جرم خاص که مورد رسیدگی این سازمان است نگهداری می‌شود. دسته دوم در بردارنده مشخصات اشخاص مظنون به ارتکاب این جرایم، قربانیان آن‌ها، شهود و مطلعین است و دسته سوم نیز سیستمی است که امکان می‌دهد تا کاربر به طور سریع به اطلاعات پلیسی در دولت‌های عضو و اطلاعات در نزد پلیس اروپا دست یابد. تمامی اطلاعات فوق مربوط به اشخاص مظنون و یا محکوم به ارتکاب جرم و یا اشخاصی است که ارتکاب برخی اعمال خطرناک از جانب آن‌ها می‌رود.^۱ افزون بر ماده ۱۵، کنوانسیون مذکور مقرر داشته است که «هر دولت عضو کنوانسیون که اطلاعاتی را وارد پایگاه اطلاعاتی می‌نماید، مسئولیت رعایت حفظ اطلاعات را نیز خواهد داشت». در هر حال، پلیس اروپا با هماهنگی ساختن سازمان‌های پلیس دول عضو و انتقال اطلاعات از یک عضو به عضو دیگر سهم به‌سزایی در مبارزه علیه جنایات سازمان‌یافته فراملی در قلمرو اتحادیه اروپا بر عهده دارد.

۶-۲) آموزش مقامات مجری قانون

به طور کلی آموزش رسمی مقامات مجری قانون نیازمند درک قواعد حقوقی و مهارت‌های اجتماعی است که با تجربه به دست می‌آیند (Cole and Christopher, 2008: 123). بسیاری از مهم‌ترین آموزش‌ها به مأموران مجری قانون در طی دوره‌های آزمایشی وقتی مأموران جدید با قدیمی‌ترها کار می‌کنند، داده می‌شود (Ibid). مطابق کنوانسیون پالرمو دول متعاهد ملزم گردیده‌اند برنامه‌های آموزشی ویژه‌ای برای پرسنل اجرای

^۱. ماده ۸ کنوانسیون یوروبل

قانون شامل مقامات تعقیب، قضات تحقیق و کارکنان گمرک و دیگر کارکنان مشمول پیشگیری، کشف و کنترل جرایم مشمول این کنوانسیون، ایجاد نموده یا گسترش و بهبود دهند. این برنامه‌ها می‌تواند شامل اعزام و مبادله کارکنان باشد. برنامه‌ها با رعایت حقوق داخلی از جمله شامل موارد زیر خواهند بود (سلیمی، ۱۳۸۲: ۹-۱۰۸):

(الف) شیوه‌های پیشگیری، کشف و کنترل جرایم مشمول این کنوانسیون؛ (ب) راه‌ها و فنون اشخاص مظنون به ارتکاب جرایم مشمول این کنوانسیون شامل دولت‌های محل عبور و اقدامات مقتضی متقابل؛ (ج) نظارت بر حرکت کالای قاچاق؛ (د) کشف و نظارت بر حرکت منافع حاصل از جنایت، اموال، تجهیزات یا دیگر وسایل و شیوه‌های ارسال، اختفا یا انحراف چنین منافع، اموال، تجهیزات یا دیگر وسایل، همچنین شیوه‌های مبارزه با تطهیر پول‌شویی و دیگر جرایم مالی؛ (ه) گردآوری دلایل؛ (و) فنون کنترل در مناطق آزاد تجاری و بنادر آزاد؛ (ز) تجهیزات و فنون اجرای قانون جدید شامل نظارت الکترونیکی، تحویل تحت کنترل و عملیات سری؛ (ح) شیوه‌های مبارزه با جنایات سازمان‌یافته فراملی که با کامپیوتر، شبکه‌های مخابراتی از راه دور یا دیگر اشکال فن‌آوری مدرن ارتکاب می‌یابند و (ط) شیوه‌های حمایت از بزه‌دیدگان و شهود.

نتیجه‌گیری

جرایم سازمان‌یافته فراملی مصادیقی بیش از فساد مالی، پول‌شویی، قاچاق اشخاص به‌ویژه زنان و کودکان، قاچاق مهاجران، قاچاق تسلیحات گرم، قاچاق موادمخدر، قاچاق اعضای بدن انسان، چاپ اسکناس تقلبی و جعل سکه، قاچاق ارز و... را شامل می‌شود. در عین حال کنوانسیون پالرمو و پروتکل‌های الحاقی‌اش تمامی این موارد را در بر نمی‌گیرد. پنج مورد اول مصادیق بارز این جنایات را شامل شده و دربرگیرنده آن دسته از جرایمی است که به خاطر سودآوری بیشتری که برای مرتکبین جرم دارند، از اهمیت بیشتری برخوردار هستند. همچنین برخی از این جرایم در کنوانسیون‌های دیگری به طور مستقل بررسی شده و راهکارهای مبارزه با آن در آن کنوانسیون‌ها ارائه گردیده است. برای نمونه قاچاق موادمخدر در کنوانسیون مستقلی تحت عنوان کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با قاچاق موادمخدر و داروهای روان‌گردان مصوب ۱۹۸۸ بحث شده، بنابراین کنوانسیون پالرمو به آن نپرداخته است.

با توجه به این مسایل اقدامات پیشگیرانه و سرکوب‌گرانه مهمترین سازوکار مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی است. نقطه ضعف این کنوانسیون‌ها در این است که چون درباره یک جرم خاص هستند و راهکارهای جامع در زمینه مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی ارائه نکرده‌اند، هیچ‌گاه به طور کامل موفق نبوده‌اند؛ در حالی که کنوانسیون پالمو و پروتکل‌های الحاقی‌اش با در بر گرفتن مصادیق اصلی این جرایم و ارایه راهکارهای همه‌جانبه در زمینه مبارزه با آن، نسبت به دیگر اسناد بین‌المللی موفق‌تر بوده است. در واقع مبنای شکل‌گیری کنوانسیون پالمو و پروتکل‌های الحاقی به آن بر همکاری دولت‌ها و هماهنگی حقوق داخلی آن‌ها در مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی استوار است؛ زیرا جرایم بین‌المللی مبارزه بین‌المللی را می‌طلبد و هیچ‌گاه یک کشور به تنهایی نمی‌تواند در مبارزه با این معضل جهانی موفق شود. امروزه دامنه جرایم مزبور به آن سوی مرزها کشیده شده و تنها با همکاری بین‌المللی است که می‌توان در ریشه‌کن کردن این نوع جرایم اقدامات مهمی داشت.

کتابنامه

- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۸۲). معاضدت قضایی و استرداد مجرمین با تأکید بر جرایم مواد مخدر، تهران: میزان.
- جوانمرد، بهروز (۱۳۹۳). آیین دادرسی کیفری اختصاصی (افتراقی) در جرایم سازمان یافته فراملی، تهران: جاودانه.
- حسینی نژاد، حسینقلی (۱۳۷۳). حقوق کیفری بین المللی اسلامی، تهران: میزان.
- سریزدی، علی (۱۳۸۰). «بررسی و تحلیل مفاد کنوانسیون ملل متحد راجع به مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی»، فصلنامه سیاست خارجی، سال ۱۵، شماره ۳.
- سلیمی، صادق (۱۳۸۲). جنایات سازمان یافته فراملی، تهران: صدا.
- سلیمی، صادق (۱۳۸۶). تقریرات درس حقوق کیفری بین الملل، دانشکده حقوق واحد تهران مرکزی.
- طغرانگار، حسن (۱۳۸۰). جرایم سازمان یافته در حقوق جزای ایران و بین الملل، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق (ع)، دانشکده معارف اسلامی و حقوق.
- عباسی، محمود (۱۳۷۴). پلیس بین الملل، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- علی آبادی، عبدالحسین (۱۳۷۰). حقوق جنایی، جلد سوم، تهران: دانشگاه تهران.
- قربان حسینی، علی اصغر (۱۳۷۰). «استرداد مجرمین و نقش سازمان پلیس بین الملل (اینتربیل)»، مجله نگهبان، شماره ۳.
- محسنی، مرتضی (۱۳۷۵). دوره حقوق جزای عمومی، جلد اول، تهران: کتابخانه گنج دانش.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۷۵). «سیاست جنایی سازمان ملل متحد»، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۱۸.
- نوبهار، رحیم (۱۳۸۷). حمایت حقوق کیفری از حوزه های عمومی و خصوصی، تهران: جنگل.
- Abadinsky, Howard (2007). Organized crime, Thomson wads worth, eighth edition.
- Cole, George F. and smith, Christopher E. (2008). Criminal Justice in America, Fifth edition, Thomson wads worth.
- Leamy, W.J. (1983). International cooperation Through the Interpol system to center illicit drug trafficking, bulletin on narcotics.
- Maltz, Michael D. (1976). Crime and Delinquency on defining Organized Crime, U.S.A.
- Stessens, Guy (2000). Money Laundering: A new international law enforcement model, Cambridge university press.

Stewart, Robert (1980). Identification and investigation of organized criminal activity, Houston TX: national college of direct attorney.

Wroblewski, M. Henry and Karen Hess (2006). Introduction to law enforcement and criminal justice, eight edition, Thomson wads worth.

Www. <http://en.wikipedia.org/wiki/Extradition>

<http://www.UncJin.Org/Documents/Conventions/dcatoc/Final.Documents.2/convention.eng.Pdf>

<http://www.interpol.int/public/ICPO/Legal materials /Fact sheets/ FS11.asp>

<http://www.interpol.int/public/organized crime/default.asp>

<http://www.interpol.int/public/ICPo/legal materials conventions/default.asp>

<http://www.interpol.com/public/ICPO/legal materials/cooperation/agreements/international Atomic Energy Agency 200604.asp>